

KAITSEMINISTEERIUM

**RIIGIKAITSEÕPETUSE TEGEVUSPROGRAMM
AASTATEKS 2014–2018**

„RIIGIKAITSEÕPETUS PLUS“

SISUKORD

I SISSEJUHATUS.....	3
II ÜLEVAADE RIIGIKAITSEÕPETUSE ÕPETAMISEST AASTATEL 2008 - 2013.....	4
III STRATEEGILISED EESMÄRGID JA TEGEVUSED AASTATEL 2014 - 2018.....	10
IV KOKKUVÕTE.....	18

I SISSEJUHATUS

Eesti riigikaitse strateegias¹ on rahva tugev kaitsetahe välja toodud olulise alusena esmase iseseisva kaitsevõime loomiseks ja tõhusa kollektiivkaitsesüsteemi toimimiseks. Tugevale kaitsetahtele tuginedes tegutseb Eesti usutava heidutuse kindlustamiseks ja tõhusa kaitse korraldamiseks kuues peamises tegevussuunas – sõjaline kaitse, tsiviilsektori toetus sõjalisele kaitsele, rahvusvaheline tegevus, sisejulgeoleku tagamine, elutähtsate teenuste toimepidevuse kindlustamine ja psühholoogiline kaitse. Nimetatud tegevusvaldkonnad täiendavad üksteist, kuid riigikaitseõpetusega on rohkem seotud **psühholoogiline kaitse**, mille üks põhitegevus on kaitsetahte suurendamine ning populariseerimine, sealhulgas riigikaitseõpetuse kättesaadavuse suurendamine.

Riigikaitseõpetuse tegevusprogramm (edaspidi *tegevusprogramm*) on jätk 2008. aastal kaitseministri ning haridus- ja teadusministri poolt allkirjastatud riigikaitseõpetuse arendamise tegevusprogrammile aastateks 2008–2013². Tegevusprogrammi koostamisel aastateks 2014–2018 lähtutakse Vabariigi Valitsuse 2011.–2015. aasta tegevusprogrammi ülesandest koostada uus riigikaitseõpetuse tegevusprogramm.³ Riigikaitseõpetuse uue **tegevusprogrammi eesmärk** on riigikaitseõpetuse õpetamine kõigis Eesti gümnaasiumites ja kutseõppeasutustes ning riigikaitseõpetust õppivate õpilaste arvu kahekordistamine võrreldes 2013. aastal õppinutega. Tegevusprogrammi eesmärgini jõudmiseks on seatud alaeesmärgid ning nimetatud nende saavutamiseks vajalikud meetmed ja vahendid. Tegevusprogrammi koostamisel on arvestatud Eesti üldharidussüsteemi arengusuundi, demograafilisi protsesse ja eelarvevahendite võimalusi.

Riigikaitseõpetuse määratlus

Riigikaitseõpetus on gümnaasiumi riiklikus õppekavas nimetatud valikaine alates 2011. aastast. Esimest korda pärast iseseisvuse taastamist on riigikaitseõpetus õigusaktis nimetatud valikainena. Riigikaitse on gümnaasiumiastme valikaine, mis on õpilastele vabatahtlik, kuid koolid peavad riigikaitseõpetuse õpetamiseks valmis olema, kui õpilased seda õppeainet õppida soovivad. Kool võib ise otsustada, kas riigikaitseõpetus on gümnaasiumiõpilastele kohustuslik või vabatahtlik õppeaine.

Kuigi kehtiv riigikaitseõpetuse ainekava on gümnaasiumi riikliku õppekava osa, on ainekava mõeldud kasutamiseks ka kutseõppeasutustes riigikaitse õpetamisel. Senise 35 tunni asemel on alates 2011. aastast riigikaitseõpetuse maht kaks kursust ehk 70 tundi.

Riigikaitseõpetuse eesmärk on kõigile kodanikele riigikaitse hariduse andmine. Samuti tagab õppeaine õpetamine koolides ajateenijate ja Kaitseliidu liikmete juurdekasvu. Valikainena toetab riigikaitseõpetus gümnaasiumi õppekavas nimetatud ühiskondlike väärtuste, eelkõige patriotismi ja vastutustundlikkuse arendamist, et õpilastest kasvaksid eetilised, vastutustundlikud ja aktiivsed kodanikuühiskonna liikmed. Samuti toetab riigikaitseõpetus õpilaste teadmiste arendamist täppis- ja loodusteaduste

¹ Riigikaitse strateegia 2010.

² "Riigikaitseõpetuse arendamise tegevusprogramm aastateks 2008–2013".

³ "Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm 2011–2015", <http://www.valitsus.ee/et/valitsus/tegevusprogramm>

valdkonnas, sest riigikaitsetundidel on ühisosa matemaatika, füüsika, geograafia, keemia ja mitme muu õppeainega. Riigikaitseõpetuse ja teiste õppeainete lõimimisvõimalused on esitatud riigikaitseõpetuse ainekavas⁴.

Riigikaitseõpetuse õppesisu on jagatud kolmeks osaks: 1) riik, kodanik, riigikaitse; 2) sõjaline riigikaitse; 3) kodaniku oskused riigikaitstes osalemiseks. Riigikaitseõpetuses on rõhk seatud riigist hooliva kodaniku kasvatamisele ning riigikaitstes vajalike teadmiste ja oskuste omandamisele. Riigikaitse eelis teiste õppeainete ees on klassitunnis omandatud teadmiste praktikas rakendamine ja uute praktiliste oskuste omandamine. Kool saab riigikaitsetundides rakendada aktiivõppe meetodina õuesõppe võimalusi, sest ainekava kohaselt lõpeb riigikaitseõpetus välilaagriga.

Ajalooline ülevaade riigikaitseõpetusest

Pärast iseseisvuse taastamist hakati riigikaitse teemasid üldhariduskoolides käsitlema paljuski tänu entusiastidest õpetajatele. Nüüdki on peamine soov tutvustada ja näidata noortele riigikaitset kui loomulikku ja lahutamatu osa ühiskonnast ja riigist. Alates 1990ndatest kuni riigikaitseõpetuse riikliku ainekava kinnitamiseni toimusid riigikaitsetunnid koolides erinevas mahus, teemasid käsitleti erinevalt ja vaid väheste koolide õpilased said osaleda välilaagrites.

Esimene riigikaitseõpetuse ainekava ja õpik valmisid 2003. aastal Kaitseministeeriumi eestvedamisel.

Alates 2002. aastast, kui Kaitseministeerium võttis riigikaitseõpetuse arendamise oma ülesandeks, on riigikaitset õpetavate koolide arv suurenenud kümne aasta jooksul 103 kooli võrra.

II ÜLEVAADE RIIGIKAITSEÕPETUSE ÕPETAMISEST aastatel 2008 - 2013

Ülevaade tegevustest ja eesmärkide täitmisest pärast 2008. aasta tegevusprogrammi

Riigikaitseõpetuse tegevusprogrammi eelmise perioodi (2008–2013) kõige olulisemad saavutused on riigikaitseõpetuse kui valikaine nimetamine põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses, gümnaasiumi riiklikus õppekavas ja riigikaitse uue ainekava koostamine. Riigikaitse tundide maht kasvas seniselt 35 tunnilt 70 tunnini. Riigikaitseõpetuse lahutamatuks osaks sai praktilise suunitlusega välilaager. Kaitseväge juhataja iga-aastase direktiiviga määratakse Kaitseväge ja Kaitseliidu roll riigikaitseõpetuse toetamisel. Eelnimetatud meetmetega on loodud riigikaitseõpetuse jätkusuutlikuks arendamiseks vajalik õiguslik raamistik.

Tegevusprogrammi eelmise perioodi jooksul on riigikaitset õpetavate koolide ja riigikaitset õppivate õpilaste hulk märkimisväärselt suurenenud. Tegevusprogrammis seati edukuse indikaatoriks riigikaitset õpetavate koolide arvu kasv. Nii planeeriti, et

---

⁴ Vabariigi Valitsuse 06.01.2011. a määruse nr 2 "Gümnaasiumi riiklik õppekava" lisa 9 "Riigikaitse".

2012/2013. õppeaastaks oleks riigikaitset õpetavaid koole 136. Tegelikult oli riigikaitset õpetavaid koole 2012/2013. õppeaastal 149.

Tuleb märkida, et **rahastamisvõimalused ei ole suurenenud proportsionaalselt koolide arvu kasvuga**. Toetused riigikaitseõpetusele moodustasid 2011. aastal 0,17% ja 2012. aastal 0,15% Kaitseministeeriumi eelarvest (vt tabel 1).

Tabel 1. Riigikaitseõpetuse eelarve osatähtsus Kaitseministeeriumi eelarves

Aasta	KMi eelarve (€)	Õppevahendite toetus KOV-idele	Õppekursioonid, välilaagrid	%
2011	112 271 617	45 697	148 147	0,17
2012	127 114 267	49 102	147 434	0,15

Alates 2008. aastast on riigikaitset õpetavate koolide arv märkimisväärselt kasvanud, seepärast muudeti 2013. aastal koolide toetamise põhimõtteid, et eelarvevahendite eraldamine ja kasutamine oleks otstarbekam ja läbipaistvam⁵. Peamine muudatus võrreldes seni kehtinud korraga on, et uue korra järgi kannab Kaitseministeerium lepingute alusel igale koolile eraldatud summa ning kool tasub ise ekskursioonide ja välilaagritega seotud kulud teenusepakkujatele. Siiani tasus Kaitseministeerium koolide tehtud kulutused eraldatud summade ulatuses teenusepakkujatele. Kuna koolide arv kasvas 149ni ning iga kool tegi kulusid ekskursioonide ja välilaagrite korraldamiseks, tuli Kaitseministeeriumil menetleda suurel hulgal arveid. Uuenenud toetuste jagamise korra kohaselt saab iga kool, kus riigikaitseõpetust õpetatakse, ministri käskkirjaga eraldatud summa oma kasutusse, vastutab ise selle heaperemeheliku ja säästliku kasutamise eest ning tasub arved teenusepakkujatele. Endiselt kehtib põhimõte, et kulude eest tasutakse pärast teenuse osutamist ja kui eelarvevahendeid ära ei kasutata, tuleb need Kaitseministeeriumile tagastada. Kaitseministeeriumil säilib kontroll kulutuste üle, sest pärast toetuse kasutamist tuleb tehtud kulutuste kohta esitada Kaitseministeeriumile aruanne, lisades ka tasutud arvete koopiad. Kui riigikaitse elavdamiseks mõeldud toetust ei ole sihtotstarbeliselt kasutatud, tuleb see Kaitseministeeriumile tagastada. Selliseid juhtumeid ei ole riigikaitseõpetuse ajaloos ette tulnud. Kõik koolid ja õpetajad on Kaitseministeeriumi toetust kasutanud õpilaste õpetamise ja arendamise huvides.

Riigikaitseõpetust õpetavad koolid

Riigikaitset õpetavate koolide arv on eelmise tegevusprogrammi perioodil märgatavalt kasvanud. Koolide hulga suurenemise kõrval on jõudsalt kasvanud ka riigikaitset õppivate õpilaste arv. 2012/2013. õppeaastal õppis riigikaitset *ca* 4000 õpilast 149 üldharidus- ja kutsekoolis üle Eesti (vt tabel 2).

⁵ Kaitseministri 7.02.2014. a käskkiri nr 45 "Kaitseministeeriumi kaudu üldhariduskoolidele ja kutseõppeasutustele riigieelarvest riigikaitseõpetuse õppevahendite soetamiseks, riigikaitseliste õppelaagrite ja õppekursioonide korraldamiseks toetuse taotlemise ja eraldamise kord"

Tabel 2. Riigikaitset õpetavate koolide planeeritud ja tegelik hulk

Õppeaasta	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013
Planeeritud koolide arv	88	100	112	124	136
Tegelik koolide arv	104	119	126	137	149

Tabelist 3 nähtub, et alates 2008. aastast on riigikaitseõpetust õpetavate koolide arv järjepidevalt kasvanud. Selle saavutamiseks on kooliaasta lõpul kaitseväeteenistuse osakonna teenistuja suhelnud riigikaitseõpetust mitteõpetavate koolidega ning neile õppeaine olemust ja Kaitseministeeriumi toetusüsteemi tutvustatud. 2012. aasta kevadel korraldati koolide ja maakondade haridusjuhtidele riigikaitseõpetust tutvustav seminar. Sellelaadsete seminaride korraldamisega peaks riigikaitseõpetust õpetavate koolide hulga suurendamiseks jätkama, et koolijuhid saaksid valikainest teadlikumaks ja leiaksid võimaluse riigikaitseõpetus kooli õppekavasse lisada.

2012. aastal koostati eeskätt koolijuhtidele suunatud riigikaitseõpetuse infovoldik, mis tutvustab riigikaitseõpetuse õppeainet ja Kaitseministeeriumi toetusüsteemi.

Tabel 3. Riigikaitseõpetust õpetavate koolide statistika 2002–2012

Õppeaasta	2002/ 2003	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013
Gümnaasiumid	38	56	65	74	72	74	94	108	112	124	135
Kutsekoolid	8	8	10	10	10	6	10	11	14	13	14
Kokku	46	64	75	84	82	80	104	119	126	137	149

Selleks, et riigikaitseõpetus jõuaks kõikidesse gümnaasiumitesse ja kutsekoolidesse ning võimalikult paljude õpilasteni, on vaja ka edaspidi **koolijuhtidele personaalselt läheneda**. See tähendab, et kahe kooliaasta vahelisel perioodil saadetakse nii neile koolijuhtidele, kelle koolis riigikaitseõpetust ei õpetata, kui ka neile, kelle koolis õpetatakse, informeeriv kiri, milles kirjeldatakse riigikaitseõpetuse olemust ja vajalikkust nii koolile kui ka õpilasele ning tutvustatakse Kaitseministeeriumi pakutavaid toetusi õppeaine korraldamiseks. Nii saab maandada riski, et riigikaitseõpetust ei õpetata koolis teadmatusest ebatraditsioonilise õppeaine suhtes.

Käesoleva tegevusprogrammi perioodil suureneb koolivõrgu reformist tulenevalt riigigümnaasiumite olulisus Eesti haridussüsteemis. Seetõttu on vaja riigikaitseõpetust kõikidesse riigigümnaasiumitesse viia, sest suur osa gümnaasiumiõpilasi koondub neisse õppima. Ka riigigümnaasiumite puhul on oluline personaalne lähenemine koolijuhtidele ja riigikaitseõpetuse tutvustamine. Selleks külastas kaitseväeteenistuse osakond 2013. aasta kevadel maakondades tegutsevaid ja loodavaid riigigümnaasiume.

Riigikaitseõpetuse populariseerimiseks ja ühiskondliku toetuse saamiseks on vaja riigikaitseõpetuse tutvustamist meedias. 2013. aasta märtsis tehtud avaliku arvamuse uuringu tulemused näitavad, et 82% Eesti 15–74-aastastest elanikest pooldab

riigikaitseõpetuse kuulumist kooli õppeprogrammi⁶. Suure toetuse hoidmiseks või selle suurendamiseks on oluline meedias positiivselt kajastada riigikaitseõpetusega seonduvat.

Õpilased

2012/2013. õppeaastal töötas Eestis 210 era-, riigi- ja munitsipaalomandis olevat kooli, mille gümnaasiumiastmes õppis kokku 23 567 õpilast. Kutseharidust andis 2012/2013. õppeaastal kokku 41 era-, riigi- ja munitsipaalkutseõppeasutust, kus kutsekeskharidusõppes ja põhihariduse baasil kutseõppes õppis 2012/2013 õppeaastal kokku 15 118 õpilast.⁷

Riigikaitseõpetust õpetati 2012/2013. õppeaastal 135 gümnaasiumis ja 14 kutseõppeasutuses, kus riigikaitset õppis kokku ligi 4000 õpilast. Seega 2012/2013. õppeaasta lõpus võis riigikaitseõpetust õppida 64% gümnaasiumis ja 34% kutseõppeasutuses.

Kuigi riigikaitseõpetuse puhul on tegemist valikainega, võib kool otsustada selle õppeaine õpilastele kohustuslikuks teha. 2012/2013. õppeaastal õppisid riigikaitseõpetust kohustuslikus korras 30 kooli – 26 gümnaasiumi ja nelja kutsekooli – õpilased. Kokku õppis 2012/2013. õppeaastal kohustuslikult riigikaitseõpetust 1179 õpilast ehk ligi 30% kõigist riigikaitseõpetust õppinud õpilastest.

Riigikaitseõpetajad

Aastatega on kujundatud toimiv riigikaitseõpetajate täienduskoolituse süsteem ja Kaitseministeerium toetab riigikaitseõpetajate täienduskoolitust lähtudes sellest, mida õpetajad riigikaitseõpetuse ainekava alusel õpilastele õpetama peavad. 2012. aastal viidi ellu sisuline muudatus riigikaitseõpetajate ettevalmistuses. Kuni 2011. aastani oli juba töötavatel õpetajatel ja õpetajaks soovijatel võimalik riigikaitseõpetajaks saada osaledes Tallinna Ülikoolis Avatud Ülikooli poolt loodud riigikaitseõpetaja täienduskoolitusprogrammis. Uue põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse jõustumisega said riigikaitseõpetajatest ametlikult valikaine õpetajad ja see seadis uued nõuded nende ettevalmistusele. Selleks, et riigikaitseõpetajate koolitus vastaks gümnaasiumi riikliku õppekavaga kinnitatud riigikaitse ainekavas esitatud õpieesmärkidele ning õppesisule ja –tegevustele, tuli õpetajakoolituse programm sisukamaks muuta ja selle mahtu suurendada. Alates 2012/2013. õppeaastast toimub riigikaitseõpetajate ettevalmistus bakalaureusetasemel ning tegemist on kutsepedagoogika bakalaureuseõppe eriala valikmooduliga, mis on ühtlasi Tallinna Ülikooli kõrvalaine. Kursuse läbi teinud ja Tallinna Ülikooli kutsepedagoogika õppekava lõpetajad saavad õiguse õpetada riigikaitseõpetust gümnaasiumites ja kutsekoolides. Kui senine täienduskoolitus sisaldas peamiselt teoorialoenguid, siis uus kursus näeb ette et riigikaitseõpetajaks õppijad käivad praktiliselt ka koolis, kus neid juhendatakse ja hinnatakse.

Endiselt saavad riigikaitseõpetajaks õppida ka juba töötavad õpetajad, kes teevad läbi eelnimetatud 24-ainepunktilise kursuse ja kelle õpingute eest tasub Kaitseministeerium. Kursuse suurus on 25 õppijat, kellest pool on Tallinna Ülikooli üliõpilased ja teise poole

⁶ Avalik arvamus ja riigikaitse. 2013

⁷ Haridus- ja Teadusministeeriumi koduleht <http://www.hm.ee/index.php?048055> 29.08.2013

moodustavad juba töötavad, peamiselt kaitseväelastest ja kaitsepolitseinikest õpetajad. Selle muudatusega on tagatud ühelt poolt riigikaitseõpetajate hulga jätkusuutlik juurdekasv ning teisalt see, et koolitust saavad kaitseväelased, kaitsepolitseinikud ja reservohvitserid, kellel on riigikaitse õpetamiseks head aineteadmised ja kes on valdavalt mehed. Viimane omakorda muudab mõneti Eesti üldhariduskoolide õpetajaskonna soolist struktuuri, sest üle Eesti õpetas 2012/2013. õppeaastal riigikaitset 125 meesõpetajat.

Tehtud uuringud ja nendest tulenevad arendustegevused

2013. aasta veebruaris tehti Sisekaitseakadeemias koostatud magistritöö⁸ raames 24-s Tallinna gümnaasiumis uuring riigikaitseõpetust õppinud ja mitteõppinud õpilaste seas. Uuringu tulemustest selgus, et riigikaitseõpetus jäetakse sageli valimata, kuna õppeaine kohta on vähe infot. Selleks, et riigikaitseõpetus õpilaste teadmatusest valimata ei jääks, tuleb koolides riigikaitseõpetust tutvustavaid infotunde korraldada. Oluline on, et infotunni korraldaks riigikaitseõpetaja. Uuringu tulemuste järgi on infotunni tulemus tõhusam, kui riigikaitseõpetaja kannab vormi, sest õpilastele mõjub vorm autoriteetse ja põnevana. Riigikaitseõpetaja kõrval võiks infotunnis osaleda ka riigikaitseõpetuse kursuse läbi teinud õpilane. Tema on teiste õpilastega samal tasemel ja suurendaks seetõttu usaldusväärust. Samuti annaks see infotunnis osalejatele võimaluse küsida küsimusi õpilase tasandilt ja saada infot otseallikast. Infotunnis on oluline näidata fotosid ja videoklippe ekskursioonidest, praktilistest tundidest ja välilaaagrist. Alati ei saa kõik infotundides osaleda, seepärast peaks infotunni sisu olema slaididena koos muu interaktiivse materjaliga kättesaadav nii kooli kui ka Kaitseministeeriumi koduleheküljel. Üldtutustava materjali väljatöötamist peaks koordineerima ja toetama Kaitseministeerium ning selle ka välja töötama koostöös riigikaitseõpetajate ja juba riigikaitseõpetust õppinud õpilastega.

Uuringu tulemustest ilmnes, et riigikaitseõpetust **vabatahtlikult õppinud õpilaste kaitsetahe on riigikaitseõpetust kohustuslikult õppinud õpilaste kaitsetahtest suurem**. Enamik riigikaitseõpetust õppinud ja mitteõppinud õpilastest leiab, et riigikaitseõpetus peaks olema vabatahtlik. Õpilasi ei saa sundida huvituma riigikaitsest, vaid nad tuleb selleks suunata eelkirjeldatud infotundide ja interaktiivsete infomaterjalide kaudu. Seetõttu ei ole riigikaitseõpetuse kohustuslikuks muutmine kaitsetahte kasvatamise seisukohalt tõhus meetod. Interaktiivsete õppematerjalide loomine on vajalik, sest õppimise protsessis on oluline rakendada erinevaid meeli nii palju kui võimalik ning eriti efektiivse tulemuse annab mitme meele üheaegne kasutamine. Uuringus osalenud riigikaitseõpetust õppinud õpilased leidsid, et riigikaitseõpetust peaks õpetama praktiliste kogemustega inimene ja vajaduse korral tuleks tundidesse esinema kutsuda riigikaitse spetsialiste. Uuringu tulemustest selgus, et mida kõrgemalt hindavad õpilased riigikaitseõpetajat, seda kõrgemalt ka riigikaitseõpetuse taset koolis.

---

⁸ Mänd, M-L. (2013), „Kaitsetahte seos riigikaitseõpetusega Tallinna gümnaasiumite näitel“.

Uus ainekava, aaineraamat ja õpik

Kui Vabariigi Valitsus kinnitas 2011. aasta jaanuaris uue gümnaasiumi riikliku õppekava, sai riigikaitseõpetus esmakordselt õigusaktiga sätestatud valikaine staatuse. Riikliku õppekava lisana kinnitati riigikaitseõpetuse ainekava. Seni paljuski õpetajate initsiatiivil toimunud välilaager on uue ainekava järgi riigikaitseõpetuse lahutamatu osa. Uus ainekava on 2003. aasta ainekavaga võrreldes mahukam ja sisukam. Kui 2003. aasta ainekava (kolmel leheküljel) esitas üksnes õppeaine teemad ja soovitusliku tundide jaotuse, siis uues ainekavas (18 leheküljel) on esmalt iga teema juures õpitulemused ehk see, mida õpilane peab teadma ja oskama. Seejärel on esitatud õppesisu ehk see, millest ühe või teise teema puhul räägitakse või mille üle arutletakse. Viimasena on ainekavas esitatud näidetena erinevad õppetegevuse võimalused ja õpikeskkond: *mida õpetada?* kõrval ka vastused *kuidas õpetada?*.

Uus ainekava tähendab uute õppematerjalide koostamist ja seetõttu alustati uue riigikaitseõpiku koostamist kohe pärast ainekava kinnitamist. Kuid enne õpikut valmis esimese õppematerjalina 2011. aastal riigikaitse aaineraamat. Tegemist on õpetajaraamatuga, mis on õpetajale abiks uue ainekava rakendamisel. Aaineraamatus on soovitusi, kuidas luua seoseid riigikaitse ja teiste õppeainete vahel, nagu ajalugu ja sõjaajalugu, kehaline kasvatus ja ravis liikumine või matemaatika ja orienteerumine. Samuti on aaineraamatus mitu artiklit, kus tegevõpetajad jagavad oma kogemusi välilaagrite ja orienteerumise korraldamisest ning ajateenistuse käsitlemisest. Eraldi pikem käsitus puudutab õppemethodikat sõjanduse, sõjateaduse ja sõjaajaloo õpetamiseks.

Neljas riigikaitseõpik jõudis õpilaste ja teiste riigikaitse huvilisteni 2012. aasta detsembris ja sai positiivse vastukaja osaliseks. Nii jagas Kaitseministeerium esimesed 3000 eksemplari välja mõne päevaga ja 2013. aasta alguses tuli tellida juurde 3000 eksemplari.

2008.–2013. aasta olulisemad tulemused

- Riigikaitseõpetus on valikainena nimetatud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses ning gümnaasiumi riiklikus õppekavas.
- Riigikaitseõpetusel on uus ainekava.
- Senise 35 tunni asemel õpetatakse riigikaitset 70 tundi, välilaager on saanud riigikaitseõpetuse lahutamatuks osaks.
- 2012/2013. õppeaastal õpetati riigikaitset 149 koolis planeeritud 136 asemel.
- Kaitseministeeriumi eestvedamisel valmis 2011. aastal riigikaitseõpetuse õpetajaraamat ja 2012. aastal riigikaitseõpik.
- Jätkus riigikaitseõpetajate koolitamine koostöös Tallinna Ülikooli kutseõppeosakonnaga.
- 2013. aasta veebruaris tehti magistritöö raames uuring riigikaitseõpetust õppinud ja mitteõppinud õpilaste seas.

III STRATEEGILISED EESMÄRGID JA TEGEVUSED aastatel 2014 - 2018

Riigikaitseõpetuse edukriteeriumid on huvilised koolijuhid ja õpilased, pädevad õpetajad ja toetussüsteemi olemasolu. Kaitseministeerium peab ennast vastutavaks riigikaitseõpetuse kvaliteedi tagamisel ning selleks tehakse koostööd Haridus- ja Teadusministeeriumi, Kaitseväe ja Kaitseliidu, Tallinna Ülikooli ja Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste ning vabatahtlike kodanikuühendustega (Eesti Reservohvitseride Kogu, MTÜ Riigikaitse Rügement jm).

Tegevusprogrammis esitatud tegevuste peaesmärk on riigikaitseõpetuse kui gümnaasiumiastme valikaine kestlikkus. Tegevusprogrammiga on aastaks 2018 seatud eesmärgiks riigikaitseõpetuse õpetamine kõikides Eesti gümnaasiumites ja kutsekoolides ning riigikaitseõpetust õppivate õpilaste arvu kahekordistamine võrreldes 2013. aastal riigikaitseõpetust õppinutega. Kirjeldatud eesmärgi saavutamiseks peab Kaitseministeerium selgitama riigikaitseõpetuse vajalikkust eeskätt kolmele sihtrühmale – koolijuhid, riigikaitseõpetajad ja gümnaasiumiõpilased – ning leidma võimaluse kõiki sihtrühmi motiveerida. Antud põhimõte on uues tegevusprogrammis esitatud tegevuste rahastamise aluseks. Selleks, et riigikaitseõpetust saaks õpetada ainekavas ettenähtud mahu, peab Kaitseministeeriumi toetus koolidele oluliselt kasvama.

Tehtud uuringu tulemusi arvestades on ettepanek tegevusprogrammi raames ellu viia järgmised tegevused:

1. näha riigikaitseõpetus ette **valikainena**;
2. riigikaitseõpetuse viimiseks võimalikult paljude õpilasteni teha Kaitseministeeriumil koolijuhtidele ettepanek võimaldada koolides riigikaitseõpetuse kursusest **põhjaliku ülevaate andmist** gümnaasistidele, et õppeaine valimist ei takistaks teadmatus või hirm ebatraditsioonilise õppeaine ees;
3. Kaitseministeeriumil koostöös riigikaitseõpetajate ning Haridus- ja Teadusministeeriumiga koostada **interaktiivsed e-õppe materjalid**, mis võimaldavad riigikaitseõpetuse tundides põhjalikumalt käsitleda Eesti sõjalist edulugu ning heidutuse ja kollektiivkaitse toimimise süsteemi;
4. Kaitseministeeriumil jätkata **riigikaitseõpetajate koolitamist** ning **tõhustada koostööd koolide direktoritega** kvalifitseeritud riigikaitseõpetaja leidmisel.

Gümnaasiumivõrgu korrastamine ja riigikaitseõpetus

Riigikogus 20. juulil 2013 vastuvõetud uue põhikooli- ja gümnaasiumiseadusega alगतatakse koolivõrgu tänapäevastamine. Tegemist on tulevikku suunatud muudatusega, mis tähendab, et pikemas perspektiivis (aastaks 2020⁹) on igas maakonnas vähemalt üks (riigi)gümnaasium, et tagada kõigi maakondade õpilastele võrdsed valikuvõimalused ja kindlustunne kvaliteetse gümnaasiumihariduse omandamiseks oma maakonnas.

Riigikaitseõpetust kui gümnaasiumiastme valikainet puudutab koolivõrgu korrastamine ses osas, et väheneb gümnaasiumite arv, mistõttu jääb vähemaks koole, kus riigikaitset

⁹ Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse ning sellega seotud teiste seaduste muutmise seadus.

õpilastele tutvustada. Gümnaasiumite võimalik vähenemine ei too kohe kaasa negatiivset mõju, vaid võimaldab suunata vabanenud eelarvevahendid allesjäävatele gümnaasiumitele, kus on suurenenud riigikaitset õppivate õpilaste hulk. Erinevalt eelmisest tegevusprogrammist ei prognoosita järgmisel perioodil koolide lisandumist.

Vaatamata koolivõrgureformile on gümnaasiume, kus õpilastele ei ole võimaldatud riigikaitse õppimist. Kooli õppetöö korraldamise eest vastutab kooli direktor, seepärast on oluline tutvustada neile riigikaitseõpetusega kaasnevaid positiivseid võimalusi, näiteks täita riiklikus õppekavas ettenähtud õuesõppe nõue, sest riigikaitseõpetus näeb ette ekskursionsid ja välilaagrit.

Tegevusettepanekud ja eesmärgid:

- riigikaitseõpetus jõuab kõigi 2018. aastal töötavate gümnaasiumite ja kutsekoolide õppekavadesse;
- korraldada infopäevi koolijuhtidele ja aineõpetajatele riigikaitseõpetuse tutvustamiseks.

Riigikaitseõpetuse eelised valikainena

Alates iseseisvuse taastamisest ei ole riigikaitse õpetamise põhimõtted palju muutunud. Riigikaitseõpetus on vabatahtlik õppeaine ning kui on selle õppimiseks soovi avaldanud õpilasi, siis koolid on riigikaitse õppimist võimaldanud.

2010. aastast on põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse järgi õppe maht gümnaasiumis 96 kursust, millest 56 on kohustuslikud. Riigikaitseõpetuse kohustuslikuks õppeaineks muutmine eeldaks gümnaasiumi tunniarvutuse muutmist. Selleks on kaks võimalust: suurendada kohustuslike kursuste arvu ja mahtu või teha seda teiste õppeainete arvelt. Riigikaitseõpetuse kohustuslikuks õppeaineks muutmiseks on vaja langetada poliitiline otsus Vabariigi Valitsuse tasandil, sest 2010. aastast kehtivas gümnaasiumi riiklikus õppekavas tehti tunniarvutuse osas põhimõtteline otsus vähendada kohustuslike kursuste mahtu ja suurendada õpilaste valikuvabadust. Teisalt eeldab riigikaitseõpetuse kohustuslikuks muutmisel teistest ainetest ülejääva ressursi kasutamine aineseksioonide nõusolekut.

Ühtlasi tuleb riigikaitseõpetuse staatuse muutmisel lähtuda sellest, et muudatus ei halvendaks riigikaitseõpetuse populaarsust. Kui praegu hindavad õpilased riigikaitse tunde kõrgelt, sest ainet õpetavad kaitsevälased või kaitsepolitseilised, siis kohustusliku õppeaine staatus tooks kaasa muudatusi õpetajate hulgas. Kohustusliku õppeaine õpetajal peab olema pedagoogiline kõrgharidus, mistõttu kohustusliku õppeainena ei saaks riigikaitset õpetada praegused kaitsevälased, sest paljudel neist puudub selleks vajalik pedagoogiline kõrgharidus. Kohustuslik õppeaine eeldaks riigikaitseõpetajate senise koolituse muutmist, mis tooks aga kaasa mitmeaastase tühimiku riigikaitseõpetajate koolituses.

Vabatahtliku õppeainena otsustavad õpilased riigikaitse õppimise üle ise, mille tulemusena on nad kaasatud oma õppetöö ja -eesmärkide planeerimisse, olles motiveeritumad õppima ning uusi teadmisi ja oskusi omandama.

Praeguseks on saavutatud riigikaitse nimetamine gümnaasiumiastme valikkursuseks, mida kool peab olema valmis pakkuma. Aja jooksul selgub, kas riigikaitse tuleks võrreldes teiste valikkursustega eraldi esile tuua ja muuta kohustuslikuks õppeaineks.

Tegevusettepanekud

- jätkata riigikaitseõpetuse õpetamist valikainena.

Riigikaitseõpetus kutsekeskhariduses

Kuigi riigikaitseõpetust õpetatakse valikmoodulina suuremates kutseõppeasutustes, nagu Tallinna Ehituskool, Tallinna Lasnamäe Mehaanikakool, Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool, on riigikaitseõpetus kutsekeskhariduses jäänud seni suurema tähelepanuta. Seni on riigikaitset õpetatud kutseõppeasutustes gümnaasiumi riikliku õppekavaga kinnitatud riigikaitse ainekava alusel. Kutsekeskhariduse riiklike õppekavade uuendamisega on Haridus- ja Teadusministeeriumi ja SA Innove koostöös koostatud sotsiaalainete moodul, kuhu kuulub ka riigikaitse. Tegemist on uudse lähenemisega, kus riigikaitset õpetatakse lõimitult teiste sotsiaalvaldkonda kuuluvate ainetega. Kuna sotsiaalainete moodul on kohustuslik kõikide erialade kutsekeskhariduse õppekavades, siis on võimalik riigikaitset tutvustada senisest suuremale hulgal õpilastele. Koolidel on peale sotsiaalainete mooduli võimalus riigikaitset lõimida ka erialamoodulitesse ja käsitleda valikõpingute raames.

Tegevusettepanekud:

- riigikaitseõpetuse tugevam seostamine kutsekeskharidusega;
- riigikaitse infopäeva korraldamine kutseõppeasutuste sotsiaalainete õpetajatele.

Tegevus riigikaitseõpetajate ja koolijuhtidega

Rahvusvaheliste haridusalaste võrdlusuuringute järgi on haridussüsteemide peamine edukriteerium head õpetajad. Sellest põhimõttest lähtub ka Kaitseministeerium. Riiklikule õppekavale vastava riigikaitse õpetamise tagavad erialase hariduse ja õpetaja kutseoskustega riigikaitseõpetajad. Riigikaitseõpetajana töötamine ei eelda pedagoogilist kõrgharidust. Riigikaitsehuvilised saavad riigikaitseõpetajaks hakata oma põhitöö kõrvalt. Selleks peab neil olema kõrgharidus ja õpetaja kutsealane kvalifikatsioon (nt pedagoogiline täienduskoolitus).

Kaitseministeerium jätkab riigikaitseõpetajate ettevalmistamist ja neile täienduskoolituste pakkumist. Riigikaitseõpetajatele vajalike kutseoskuste omandamise toetamiseks jätkab Kaitseministeerium koostööd Tallinna Ülikooli Kasvatusteaduste Instituudi kutsepedagoogika osakonnaga, et riigikaitseõpetajate ettevalmistus oleks kvaliteetne, asjakohane ja rohkem praktilise suunatud. Samuti jätkatakse töötavatele õpetajatele igaaastaste sügisseminaride korraldamist.

Riigikaitseõpetuse õpetajakoolituse arendamisel pööratakse järgmisel perioodil rohkem tähelepanu ainedidaktilise kompetentsuse arendamisele koostöös Tallinna Ülikooli ja

Kaitseväe Ühendatud Õppeasutustega. Eesmärk on koolitada riigikaitse ainedidaktika õppejõude.

Uue algatusena pakub Kaitseministeerium tegevusprogrammi perioodil igale riigikaitseõpetajale enesetäiendamiseks kord aastas 150–200 euro suurust **stipendiumit**. Kuna enamik riigikaitseõpetajaid töötab õpetajana oma põhitöö kõrvalt, siis on stipendiumi eraldamine õpetaja enesearendamise ja motiveerimise seisukohalt oluline tegevus.

Lisaks pakub Kaitseministeerium kord aastas kümnele aktiivsele ja silmapaistvale riigikaitseõpetajale võimalust külastada Brüsselis **NATO peakorterit** ja Euroopa Parlamenti, tasudes sõidu- ja majutuskulud ning koostades hariva programmi.

Kuna riigikaitseõpetuse pakkumine õpilastele sõltub suuresti koolijuhist, näeb tegevusprogramm ette ka **koolijuhide tunnustamist**. Selleks antakse igal aastal koolidirektoritele, kes on silma paistnud aktiivse riigikaitse tegevusega või kelle koolis on riigikaitseõpetust õpetatud vähemalt viis aastat, Kaitseministeeriumi hõbe- või kuldrinnamärk.

Tegevusettepanekud:

- koostöös Tallinna Ülikooli ja Kaitseväe Ühendatud Õppeasutustega riigikaitseõpetaja koolituse jätkamine;
- riigikaitseõpetajate ettevalmistuse ainedidaktilise osa arendamine;
- haridus- ja teadusministri määrusega valikaine õpetajatele kehtestatud kvalifikatsiooninõuete leevendamine allohvitseride osas;
- igale riigikaitseõpetajale kord aastas enesetäiendamiseks 150–200 euro suuruse stipendiumi eraldamine.
- silmapaistnud riigikaitseõpetajatele külastuste korraldamine NATO peakorterisse ja Euroopa Parlamenti;
- koolijuhide tunnustamine Kaitseministeeriumi hõbe- või kuldrinnamärgiga.

Õppeklassid, õppevahendid ja õppekirjandus

Kaitseministeerium vastutab tegevusprogrammi perioodil riiklikule õppekavale vastava riigikaitseõpetuse õppekirjanduse eest. Uuele ainekavale vastav õpik ilmus 2012. aasta lõpus, kuid arvestades õppekirjanduse eluiga, alustatakse **uue õpiku** koostamist 2017. aastal. Uue õpiku väljaandmine on planeeritud 2018. aastasse. Koosõlas Haridus- ja Teadusministeeriumi plaaniga hakata õppekirjandust välja andma digitaalses vormis, plaanib ka Kaitseministeerium koos õpiku paberväljaandega toota selle digitaalne lahendus.

Kaitseministeerium jätkab koolide toetamist riigikaitsetundide õpikeskkonna mitmekesistamiseks.

Tegevusettepanekud:

- uue riigikaitseõpiku koostamine 2017. ja ilmumine 2018. aastal;
- e-õppevahendina riigikaitse töövihiku ilmumine 2014. aastal;

- jätkata koolide toetamist riigikaitsetundides vajalike õppevahendite soetamiseks.

Rahastamine

Toetusi jagatakse kaitseministri käskkirjaga kinnitatud korra alusel, mis võimaldab vahendeid taotleda riigikaitseliste õppekursioonide ja välilaagrite korraldamiseks ning õppevahendite soetamiseks.

Viimastel aastatel on tulnud riigikaitseõpetajate poolt taotletud summasid eelarvet arvestades oluliselt kärpida. 2009.–2013. aastal taotletud ja eraldatud summadest annab ülevaate tabel 4.

Tabel 4. Kaitseministeeriumi toetus riigikaitseõpetust õpetavatele koolidele

Õppeaasta	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013
Koole	119	126	137	149
Taotletud	166 840 €	185 094 €	255 000 €	326 994 €
Eraldatud	99 433 €	160 954 €	177 480 €	223 336 €

Riigikaitseõpetus on õppeaine, mille üks kohustuslik osa on õppelaager. Seega on riigikaitseõpetuse täismahus õpiväljundite saavutamiseks oluline õppelaagrite korraldamise toetamine. Peale selle on praktiliste oskuste omandamiseks vaja soetada spetsiifilisi õppevahendeid. Ka õppekursioonid on olulised, kuna õpilased saavad nende käigus ettekujutuse Kaitseväest ja ajateenistusest Kaitseväe väeosasid külastades ja sõjaajaloost eri muuseume külastades. Eelnevat arvestades on väga vajalik Kaitseministeeriumi toetus riigikaitseõpetuse tõhusaks korraldamiseks ja õppeaine eesmärkide saavutamiseks.

Toetuste ulatuslikud kärped demotiveerivad nii riigikaitseõpetajaid kui ka õpilasi. Seetõttu on riigikaitseõpetuse jätkusuutliku arengu tagamiseks vaja **eelarvet suurendada**. Senised rahastamis põhimõtted vaadatakse üle ja suurendatakse toetust riigikaitseõpetusele, et riigikaitseõpetuse ainekavas esitatud õpieesmärke saaks täita ja õpetegevust asjakohaselt korraldada.

Tegevusettepanekud:

- kaitseministeeriumi toetus riigikaitseõpetusele suureneb.

Välilaagrite korraldamine ja rahastamisvõimalused

Riigikaitseõpetuse teise kursuse – välilaagri – korraldamiseks on vaja Kaitseväe ja Kaitseliidu toetust, et laagrit saaks korraldada kõikides riigikaitseõpetust õpetavates koolides. Siiani on oma õpilastele laagrit korraldanud riigikaitseõpetajad, kellel on Kaitseväe või Kaitseliiduga tööalane või muu seos. Selleks, et riigikaitseõpetuse kursust saaksid täismahus (sh laager) läbida kõik riigikaitseõpetust õppivad õpilased, on vaja

Kaitseväe ja Kaitseliidu toetust laagrite korraldamiseks. Toetuse all mõeldakse laagrite korraldamist riigikaitseõpetajate ja väeüksuse või maleva koostöös, mis eelarveliselt hõlmab personalikulu (instruktorite metsapäeva raha), õpilaste toitlustamist, õpilaste transporti, kulumaterjale ning riiete ja varustuse hooldust.

Riigikaitseõpetusel on oluline roll Kaitseliidu uute liikmete ja ajateenistusse astuvate noorte jätkumisel, kuna riigikaitseõpetust õppinud noored astuvad enam Kaitseliidu liikmeks ja lähevad ka meelsamini ajateenistusse.

Riigikaitseõpetust õppivatele õpilastele laagri korraldamise tagamiseks kaaluti mitut võimalust ja neist tõhusamana tõusis esile koostöö Kaitseressursside Ametiga.

Koostöö Kaitseressursside Ametiga

Kaitseressursside Ameti värbamiskeskus on Kaitseministeeriumi valitsemisalasse kuuluva asutuse osakond, mis sarnaselt Kaitseministeeriumi kaitseväeteenistuse osakonnale suhtleb koolidega. Seega on Kaitseressursside Ametil olemas nii vajalik kogemus kui ka koolide kontaktvõrgustik, mis on hea eeldus riigikaitseõpetuse korraldamise funktsiooni jagamiseks Kaitseministeeriumiga.

Kaitseressursside Ametiga koostöö peamiseks eesmärgiks on riigikaitseõpetuse välilaagrite läbiviimise tõhus koordineerimine koolide, KL ja KVga ning nende toimumise kvaliteedi tõstmine. Üle võetakse ka toetuste eraldamisega seonduv administratiivtöö, lisaks jagatakse edaspidi Kaitseministeeriumiga teavitustöö ja õppeaine populariseerimise ülesannet. Riigikaitseõpetuse arendustöö ja sellega seotud poliitika kujundamise roll jääb Kaitseministeeriumile.

Antud kava elluviimise võtmesõna on **koostöö**. Kuna sel juhul väheneks oluliselt Kaitseministeeriumi suhtlus riigikaitseõpetajate ja koolijuhtidega, siis saab vajaliku ülevaate koolides toimuvast edaspidi Kaitseressursside Ametilt. Kaitseressursside Amet omakorda peab olema kursis Kaitseministeeriumis toimuva valikaine arendamistegevusega.

Kirjeldatava kava järgi esitavad koolid ekskursioonide ja laagrite korraldamiseks ning õppevahendite soetamiseks taotluse Kaitseressursside Ametile, kus taotlusi menetletakse, koostatakse toetuste jaotuskava ja tehakse nende kasutamise üle järelevalvet.

Õppelaagrite kohta kogub Kaitseressursside Amet koolidelt infot laagris osalevate õpilaste arvu kohta ja esitab selle Kaitseliidule ja Kaitsevæele laagrite planeerimiseks. Samuti koordineerib Kaitseressursside Amet suhtlust koolide ning Kaitseliidu ja Kaitsevæe vahel, et koostada plaan, mis koolid millal ja mis Kaitseliidu või Kaitsevæe üksuses riigikaitsealaagri viibivad. Lisaks kontrollib Kaitseressursside Amet laagrite vastavust riigikaitseõpetuse ainekavale.

2014. aasta on üleminekuaasta, mille jooksul annab Kaitseministeerium kirjeldatud funktsioonid üle Kaitseressursside Ametile. Osaliselt rakendub plaan alates 2014. aasta teisest poolaastast ning täiel määral 2015. aastal. Üleminekuperiood on vajalik ka

õigusruumi täiendamiseks, kuna kirjeldatu elluviimiseks tuleb muuta Kaitseressursside Ameti põhimäärust ja planeerida personalikulude jaoks lisaressurssi.

Tugevused	Nõrkused
kaitseväeteenistuse osakonna administratiivse koormuse oluline vähenemine	Kaitseministeeriumi rolli vähenemine riigikaitseõpetajate ja koolidega suhtlemisel
riigikaitseõpetuse korraldamine jääb Kaitseministeeriumi valitsemisalasse, mis tagab toimuva kohta ülevaate säilimise	
selge vastutuse jagunemine Kaitseressursside Ameti ja Kaitseministeeriumi vahel	
välilaagrite efektiivsem korraldamine ja nende ühtlase taseme tagamine	
Lisaresursi vajadus uue töötaja palkamiseks või olemasolevatele töötajatele töökoormuse suurenemise tõttu palgatõusuks. Töötajad tegelevad kirjeldatud protsessi elluviimisega. Täpne funktsioonide jaotus Kaitseministeeriumi ja Kaitseressursside Ameti vahel on määratletud käesoleva tegevusprogrammi rakendusplaanis.	
Võimalused	Ohud
Kaitseressursside Ameti lai kontaktvõrgustik koolidega ja kogemus nendega suhtlemisel	tõrked Kaitseressursside Ametit puudutava õigusruumi muutmisel
saab ühendada Kaitseministeeriumi ja Kaitseressursside Ameti funktsioonid teavitustöös ja riigikaitseõpetuse populariseerimisel	vähene infovahetus Kaitseressursside Ameti ja Kaitseministeeriumi vahel (infosulu tekkimine)
kõik riigikaitseõpetust õppivad õpilased saavad laagris osaleda (ka need, kelle riigikaitseõpetaja ei ole otseselt Kaitseväge või Kaitseliiduga seotud)	riigikaitseõpetajatele ja koolijuhtidele võib segadust tekitada eri asutuste kontaktisikud

Tegevusettepanekud:

- **alustada 2014. aastal koostööd Kaitseressursside Ametiga riigikaitseõpetuse korraldamisel.**

Riigikaitseõpetuse populariseerimine

Valikainena sõltub riigikaitseõpetust õppivate õpilaste hulk sellest, kui palju neist on riigikaitseõpetusest teadlikud. Sisekaitseakadeemias 2013. aasta juunis kaitstud magistritöö¹⁰ uuringust ilmnis, et riigikaitseõpetus jäetakse sageli valimata ebapiisava info tõttu. Kuigi koolid pakuvad valikainena riigikaitseõpetust, ei pruugi õpilased seda valida, sest neil puudub info, mis võimalusi riigikaitseõpetus pakub. Koolides on riigikaitseõpetus üks paljudest valikainetest, mistõttu võib riigikaitsetundide tutvustamine ja populariseerimine jääda koolides nõrgaks. Riigikaitsetundides ja välilaagrites toimuva parimateks tutvustajateks ja populariseerijateks on riigikaitseõpetust õppinud noored ise, samuti kaitseväelastest ja kaitseliitlastest riigikaitseõpetajad.

Tegevusprogrammiga nähakse ette Kaitseministeeriumi poolt koordineeritud tegevused, et suurendada noorte teadlikkust riigikaitseõpetusest ja selle võimalustest. Gümnaasiuminoorte kõrval on teised olulised sihtrühmad õppeasutuste juhid ja teiste ainete õpetajad, kellele tuleb eelkõige tutvustada riigikaitse ainesisu lõimimise võimalusi teiste õppeainetega.

Riigikaitseõpetuse kui huvitava ja võimalusterohke valikaine tutvustamiseks koostatakse koolides jagamiseks **infomaterjale**. Selleks, et riigikaitseõpetus oleks valikainena gümnaasiuminoorte hulgas paremini teadvustatud, on plaanis korraldada riigikaitseteemalisi konkursse gümnaasiumiõpilastele ning infopäevi õppeasutuste juhtidele ja aineõpetajatele.

Lisaks luuakse **riigikaitseõpetuse patrooni** funktsioon. Patrooniks on avalikkusele tuntud riigikaitsega seotud inimene, kelle ülesanne on eri sihtrühmadele riigikaitseõpetuse eesmärgi tutvustada ja õppeainet populariseerida.

Tegevusettepanekud:

- riigikaitseteemaliste konkursside süsteemi loomine ja konkursside korraldamine;
- 2014. aastal seoses NATO-ga liitumise kümnnenda aastapäevaga korraldada gümnaasiumiastmele mõeldud konkurs „NATO mäng“;
- riigikaitseõpetuse lõimimise võimaluste tutvustamiseks infopäevade korraldamine õppeasutuste juhtidele ja aineõpetajatele;
- infomaterjalide koostamine riigikaitseõpetuse kui huvitava ja võimalusterohke valikaine tutvustamiseks gümnaasiumiõpilastele;
- riigikaitseõpetuse patrooni funktsiooni loomine.

¹⁰ Mänd, M-L. (2013), „Kaitsetahte seos riigikaitseõpetusega Tallinna gümnaasiumite näitel“.

IV KOKKUVÕTE

Riigikaitseõpetuse õpetamine üldhariduskoolides ja selle kättesaadavuse suurendamine on oluliste tegevustena märgitud nii **riigikaitse strateegia** psühholoogilise kaitse valdkonnas¹¹ kui ka **Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammis**¹².

Eesti jaoks on oluline võimalikult suure osa elanikkonna valmisolek ja tahe oma riiki kaitsta. Valmisoleku eeldus on asjakohased oskused ja teadmised. Noorte isamaaline kasvatus ja riigikaitsealine ettevalmistus loob eelduse teadlikumaks asumiseks ajateenistusse. Teenistusest eemalejääjatele tagab valikaine õppimine ettekujutuse riigikaitsest ja oma võimalustest sellesse panustada. Samuti annab õppeaine teadmisi riigikaitse vabatahtliku panustamise võimaluste kohta. Seega tagab riigikaitseõpetus ajateenistuse kestlikkuse ja Kaitseväe liikmeskonna kasvu. Riigikaitseõpetuse eesmärk ei ole kellegi sõdima õpetamine, vaid igale kodanikule riigikaitse hariduse andmine. See õppeaine aitab õpilastel mõista Eesti riigikaitse põhimõtteid, kujundab kodanikuteadlikkust ja valmisolekut vajaduse korral Eestit kaitsta.

Tegevusprogrammi eelmise perioodi (2008–2013) olulisemate tegevustena võib välja tuua järgmise:

- riigikaitseõpetus on valikainena nimetatud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses ning gümnaasiumi riiklikus õppekavas;
- 2011. aastal kinnitati Vabariigi Valitsuse määrusega gümnaasiumi riiklik õppekava, mille lisana ka riigikaitseõpetuse uus ainekava;
- senise 35 tunni asemel õpetatakse riigikaitset 70 tundi, välilaager on saanud riigikaitseõpetuse lahutamatuks osaks;
- 2012/2013. õppeaastal õpetati riigikaitset 149 koolis planeeritud 136 asemel;
- Kaitseministeeriumi eestvedamisel valmis 2011. aastal riigikaitseõpetuse õpetajaraamat ja 2012. aastal riigikaitseõpik;
- jätkus riigikaitseõpetajate koolitus koostöös Tallinna Ülikooli kutseõppeosakonnaga;
- 2013. aasta veebruaris tehti magistritöö raames uuring riigikaitseõpetust õppinud ja mitteõppinud õpilaste seas.

Tegevusprogrammi uue perioodi (2014–2018) **peaesmärk** on riigikaitseõpetuse õpetamine kõigis Eesti gümnaasiumites ja kutsekoolides ning riigikaitseõpetust õppivate õpilaste hulga kahekordistamine võrreldes 2013. aastal riigikaitset õppinud õpilastega.

Dokumendis keskendutakse riigikaitseõpetuse arendamisel kolmele sihtrühmale – õpilased, riigikaitseõpetajad ja koolijuhid. Õpilastele suunatud tegevused hõlmavad õppeaine mitmekülsemaks muutmist ja välilaagris osalemise võimaldamist. Riigikaitseõpetajatele pakutakse paremat motivatsioonipaketti, mis sisaldab koolitusi, enesetäiendamise stipendiumi ja Brüsselis NATO peakorteri ja Euroopa Parlamendi külastamist. Koolijuhid saavad oma koolis riigikaitseõpetust pakkumiseks riigieelarvest toetust taotleda ja neid tunnustatakse pikaajalise riigikaitseõpetuse toetamise eest Kaitseministeeriumi hõbe- või kuldrinnamärgiga.

Riigikaitseõpetuse tegevusprogrammi alusel arendab Kaitseministeerium riigikaitseõpetuse populaarsemaks ja kvaliteetsemaks õppeaineks nii õpilasi, riigikaitseõpetajaid kui ka koolijuhte arvestades ja nende vajadusi silmas pidades. Mida rohkem noori riigikaitseõpetust õpib, seda teadlikum ja suurema kaitsetahtega põlvkond meile järgneb ja seda paremini on riik kaitstud.

¹¹ Riigikaitse strateegia 2010.

¹² Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm aastateks 2011-2015